

Առաքինի ու Քաղաքակիրք պատանի: (Տես երես 291)

ԿԷ

Այստարեղ զպարտու սեպհակասն վի-
ձակի:

Սէ, ես ինծմէ աւելի հարուստին
վրայ չեմ նախանձիր, մանաւանդ երբ
կը տեսնեմ քան զիս աղքատ եղողներն
և աւելի խեղճութեամբ ապրողները.
եւ ճարտարութեամբ ու ջանքովս իմ
գործողութիւններս անանկ վիճակի մը
մէջ դրեր եմ, որ առանց մտմտութի
հանգիստ կարենամ ապրիլ. լաւագոյն վի-
ճակի մը փափաքելէս առաջ պէտք է
եւ ինծի հարցընեմ. Այդ վիճակը ար-
դեօք իմ կարողութեան վեր չէ: — Ար-
դեօք չենամ անով աւելի երջանիկ և աւելի
առաքինի ըլլալ: Այլ իճակ մը ընտրելէն
առաջ պէտք է ասոնք մտածել. իսկ ըն-
տրելէն վերջը նոյն վիճակին պարտքերը
լաւ կերպով ու հաստատութեամբ կա-
տարելու է: Թող երթան կորսուին
մեզմէ այն գարշելի երկու ախտերը

Ծաւալութեան ու Անգոգութեան. Նու-
րութիւնը՝ որ կ'ուզէ միշտ բամբակնե-
րու մէջ պըլլուիլ և երբեք բանի մը
ձեռք չգրնէր. և Նշոգութիւնն՝ որ
ամէն բան ձգձրգելով կ'ընէ: Բան մը
որ պիտի ընենք՝ ուզելով ընենք. այն
ձին որ առանց մտրակի չվազեր՝ չկրնար
ալ ասպարիզին մէջ յաղթել. և թէ որ
շունը դանդաղ շարժի՝ եղջերուն կը
փախչի:

Համոզուինք ուրեմն որ ամէն վիճա-
կի մէջ ալ կրնանք բարիք գործել: Հա-
րուստ ես. քննա առատաձեռնութեամբ
արուեստաւորներու նպաստէ, առաքի-
նիները վարձատրէ, կարօտելոյ օգնէ:
Այլ աճառական ես. դաշնադրութեանցդ
մէջ կարգաւորեալ եղիր, վճարքիդ մէջ
հաւատարիմ, ընկերակիցներուդ հետ
առատաձեռնութեամբ վարուէ, գոր-
ծաւորներուդ ճիշդ վճարէ, վաճառա-
կցացդ օգնէ, և մի խորշիր այնպիսի աշ-
խատութեանց ձեռք զարնելէն՝ որոնց
կատարմանը համար շատ մարդիկ գոր-
ծածել հարկ կ'ըլլայ: Երուեստաւոր

ես . ջանա որ արուեստակցացդ մէջ ըն-
տիրներէն մէկն ըլլաս . ձեռքէդ եկա-
ծին չափ արուեստդ կատարելագործէ ,
առանց ականջ կախելու այնպիսեաց որ
յառաջադիմել չուզէնուն պատճառաւ .
Ս'ենք այսպէս տեսեր ենք , կ'ըսեն :
Օ ինուոր ես . ամենեւին բռնութիւն
մի բանեցըներ , հասարակաց հանգըս-
տութիւնն ու ապահովութիւնը պաշտ-
պանէ , առանց քու և ուրիշներուն բարքն
ապականելու : Վիտնական ես , օգտա-
կար ճշմարտութիւնները տարածէ , վի-
ճակակիցներդ սիրէ , շատերու օգնու-
թեան հասիր , միանգամայն սովորեցը-
նելով ամենուն միաբանութեան քաղ-
ցրութիւնը և արդարութեան զօրու-
թիւնը . վերջապէս , ամենքնիս ալ , որ
և իցէ վիճակի , սեռի և արուեստի մէջ
գտնուինք , կրնանք ուրիշներուն սիրելի
ըլլալ , մեզմէ կախումն ունեցողներուն
օգնել ու քաղաքակիրթ և առաքինի ըլ-
լալ :

ԿԸ

Քաղաքակրթութիւն :

Ս'արտիքոսն արդար և պարկեշտ մարդ
մըն է որ բնաւ մէկու մը մնալի չափ ալ
վնաս չըներ , եկեղեցին կ'երթայ , օրի-
նաց կը հնազանդի , խօսքը կը պահէ ,
ողորմութիւն կ'ընէ . բայց հանգերձ
այսու ամենայնիւ մէկն ալ զինքը բանի
մը տեղ չգնէր :

Վայեցէք , ով պատանեակք . Ս'ար-
տիքոսն ազոտա ու ցնցոտած զգեստ մը
կը հագնի՝ անվայել իր վիճակին ու ըստ
սովորութեան նախնի դարուց . սուտ
չգրուցեր , այլ անկեղծութեամբ ամէն
բան պարզ պարզ քեզի կը բացատրէ .
զոր օրինակ . Ան ինչ Գեղ Դէմ Դանիս .
կամ թէ , Թուոյ մը Գեղայ , կ'ըսէ , որ
Գեղի չափ էր . կամ թէ՝ Ո'րչափ նոսաղ
Գեղի Գեղնէս Դոս , որ աչիդ մէկը էր :
() ր ունի քր զուարթ ու կանչուրուտող
կ'ըլլայ . երբեմն ալ կը մաղձոտի , ու
կատաղած շուն մը կը դառնայ , անանկ
որ զինքը բարկացած կը կարծես : () Ե

որ տեսնէ երկու հոգի մը որ պատճա-
ռաբանութեամբ իրարու հետ կը խօ-
սին՝ իրեն հոգն ալ չըլլար . մըն մը հե-
ռուն կեցած հետդ կը խօսի . բան մը
ըսես , լաւ մը յօրանջէնէն ետքը՝ Ինչ .
Ինչպէս Էսի կը հարցունէ . և կամ ամե-
նէն հարկաւոր կիտին խօսքդ բերնէդ
կ'առնու : Իսկ ընդհակառակն թէ որ
ինքը բան մը պատմէ՝ վերջը չբերեր .
հարկաւոր բառերը միտքը չէն գար՝ ու
Ան Գարդ կ'ըսէ . անոնք ինչ է . . .
առ Գեղնէն . . . : Խօսելուն ժամանակ ու-
րիշին երեսն ի վեր կը փչէ , կը յօրան-
ջէ , կը զոնչէ . հազալուն ու փոնգա-
լուն ժամանակ չորս կողմն եղողները
կը լուայ . թէ որ յանկարծ ոտքդ կոխէ ,
կամ մէկ տեղդ ցաւցնէ , կարծես թէ
մեզք կը սեպէ Թուոյ-Դէմ Էսի մը ըսե-
լու . թէ որ իրեն ծառայութիւն մ'ը-
նես՝ Ընդհանրաւ Էս մ'ալ չգիտեր ըսել .
երբ քեզի կը հանդիպի , ոչ Բարի լոյս
և ոչ Ընդհանրաւոր Դոս Գարի կը բարեմաղ-
թէ . թէ որ մէկը Գեղի Բարի Էսաւ Է-
սես՝ կարող է ըսելու . Ինչ ընէ՞ Էր Բարի-Է .
տանը մէջ ամէն տեսակ աղաղակ ու
շշնկոց կը փրցունէ , և եթէ մէկը իրեն
խնայուն որ դրացիներն անհանգիստ
կ'ըլլան , Տան Դէմ Էս , կ'ըսէ : Ս'արձեալ
բազմամարդ սեղանի վրայ կը սկսի մե-
ռնելու , վերքերու , իր արտերուն
աղբանոցին և կամ աւելի զգուշելի բա-
ներու վրայ խօսիլ . խուց մը մտնալու
ժամանակ դռնէն առաջ չգար . գիրք
մը կամ լրագիր մը կը կարդաս՝ կ'ուզէ
ձեռքէդ առնել որպէս զի ինքն առաջ
թղթատէ . նամակ մը կը կարդաս , մէ-
կէն աչքը վրան կը տնկէ . թէ որ կառք
պիտի նստիս , ամենէն աղէկ տեղը ին-
քը կ'առնու . տաքնալու միջոց բոլոր
կրակարանը կը գոցէ . եկեղեցին կամ
հասարակաց զուարճութեան տեղ եթէ
նստած ըլլայ , ու քովը մէկը գայ , քիչ
մը անդին չերթար որպէս զի տեղ տայ :
Ինչեալ օր անձրևի ժամանակ երբ իր
հովանոցը ձեռքը կ'երթար՝ դիմացը
ելաւ պաշտօնատարի մը խաթունը , որ
բարի և մեծարոյ տիկին մըն էր . զու-
խը ծռելով բարեւ մը տուաւ , բայց ոչ

պատէն հեռացաւ, և ոչ հովանոցը հը-
րամցուց որ խեղճը չթրջի: (Ի)՛է որ խո-
հակերոցը գաւաթ մը կոտորի մարտա-
փելի շփովութիւն մը կը հանէ. թէ
որ բազմութեան մէջ մտնէ՝ մէկը մէ-
կալը կը հըրմըշտըկէ, որպէս զի ամե-
նէն առաջ անցնի. գալ կը խոստանայ
ու ժամերով կը սպասեցընէ. գիրք մը
փոխ կու տաս՝ ոչ երբեք կը դարձնէ.
Թէ որ դուն ալ կողմը կ'ուզես երթալ,
ինքը ձախ կողմը կ'երթայ. եթէ դուն
գետը անցնինք կ'ըսես, ինքը լեռը ել-
լենք կ'ըսէ: Ենչուան բարիք ընելու
մէջն ալ ոչ կերպը գիտէ և ոչ ալ շնորհ
ունի: (Ժ)՛է պէտ և աղէկ աղէկ կոչունք-
ներ ընէ ու ընտիր գինիներ հրամցընէ՝
բարեկամները ակամայ կ'երթան, վասն
զի սեղանին ամենէն ընտիր կերակուրը
կը պակսի, որ է տանտիրոջ քաղցը ե-
րեսը: (Ի)՛է որ աղքատի մը ողորմութիւն
տայ, կը սկսի քթին տակէն մրմուռ ու
ծոյլ և ձանձրացուցիչ կանչել: Բզբա-
կաններուն բարիքը կ'ուզէ և ամէն ու-
նեցածին ժառանգ կը թողու գիրենք,
բայց թեթեւ մարդավարական խօսք
մ'ալ որ բան մը չաժեք ու այնչափ ա-
խորժելի է, չըսեր. ոչ երբեք շնորհա-
լի խօսք մը բերնէն կը լսուի, և ոչ
մէկ պզտիկ ընծայիկ մը կ'ընէ: Երազ-
կալից սիրուն պարտեզ մը ունի. բայց
արդեօք ազգականներէն մէկուն, կամ
Ս. Բստուածածնայ խորանին բնաւ
փունջ մը խաւրած ունի. արդեօք ու-
րիշներուն իր հունտերէն, կամ մեխա-
կի ու նունուֆարի սոխերէն, և կամ
ծառօց պատուաստներէն տուած ունի:

Բնիկ ու կանխահաս դեղձի ծառեր
ունի՝ որ եթէ զոյգ մը անոնցմէ ընծայ
խաւրէ մէկուն՝ բաւական է ինքզինքը
սիրցընել տալու համար. բայց չմտածեր
ու դեղձերը կը փձացընէ: Բնգամ մը
եղբորորդոյն պզտի կողով մը տուաւ
այն դեղձէն, բայց տալու ժամանակ փո-
խանակ շնորհալի խօսք մը զուրցելու,
ինչպէս՝ Ուսման Զանգ ըրէ. Եկեղեցւոյ մէջ
աճիո՞ր ու լուսն Ինչիւր. Երբ Գնալանդ ե-
ղիւր. Ըսաւ. Ա՛ռ սըւիկայ, վասն զի քե՛մ Գի-
րեր քե՛ն ընէմ:

ԿԹ

Վաղաքաւորութիւն: — Սարտիրոսին
համար անոնք յանցանք են. չէ. այլ կը
ցուցընեն թէ բաւական չէ միայն արդար
ու Բարեւար ըլլալը, այլ պէտք է նաև
Դարբասար ալ ըլլանք, այսինքն է Խրեյ-
և Ընկերական: Ս'վ որ Ս'արտիրոսին այս-
պիսի անկիրթ վարմունքը կը տեսնէ՝ կը
տհաճի, և մենք չենք ուզեր բնաւ մէ-
կու մը տհաճութիւն պատճառել: Եր-
բեմն ակամայ պէտք կ'ըլլայ զուրիշները
տհաճեցընել. բայց պէտք է ուրիշ ա-
տեն քաղցը վարմունքով մը անոր տուած
տհաճութիւններնու փոխարէն մը ը-
նենք. այսպէս ահա Կաղաքաւորութիւնը,
այսինքն է բարեսրտութեամբ ու մե-
ծարանքով վարուիլը և հակառակէն
զգուշանալը, պարտք մը կը դառնայ:
Երբ իսկ մեր շահն ալ աս կը պահան-
ջէ որ Դարբասար ըլլանք, վասն զի ամե-
նէն ընտրելագոյն կերպն է որով ուրի-
շին սիրտը դիւրաւ մեզի հետ կը կա-
պուի: Եղըր կը լզենք՝ վասն զի քաղ-
ցըր է:

Երջապէս, մարդավարութիւնն ու
բարեկրթութիւնը նման են կահկարա-
սեաց փայլունութեանը: Փայտէ շի-
նուած հասարակ անհարթ դարան մ'ալ
նոյնպէս կը ծառայէ. չլուացուած անօ-
թի մը մէջ դրուած ապուրն ալ նոյնպէս
համով է. բայց ինչ է որ տարբերու-
թիւն մը կը գնենք:

Իսկ մը մանր մունր պատշաճողու-
թիւններ կան, որ ըստ գաւառաց և
ըստ ժամանակաց կը փոփոխին, և ա-
սոնք բարեկրթութիւն սովորեցընող գը-
րոց մէջ գրուած են, որոնց ՍՄԻՐՆԱ-
ՎԱՐՈՒԹԻՒՆ կ'ըսենք: Բայց պատշա-
ճողութիւնները զանց աննողները կը
ցուցընեն թէ լաւ կրթութիւն առած
չեն, լաւ համարման արժանի չեն ըլ-
լար, և ուրիշներուն ականջը կը խայ-
թեն ու աչքի գէշ կ'երևնան. ուրեմն
պէտք է այս պատշաճողութիւնները
պահել: Ձեր տղայութենէն սկսեալ
մայրերնիդ ձեզի կը սովորեցընէր որ ան-

չնորհրդէր խօսքեր բերաննիդ չառնէք, գետինը փռուած չկենայք, թւերնիդ շատ չշարժէք, երկար ժամանակ աչքերնիդ տեղ մը տնկած չնայիք, ոչ շատ շուտ և ոչ ալ շատ ծանր քալէք, բարձր ձայնով չծիծաղիք, և թէ քեզի կապակը իշուհապէս է. և ընդհակառակն այնպէս պէտք է շարժիլ որ ուրիշներուն ձանձրութիւն, արգելք ու աշխատութիւն չըլլանք. ասոնք միտքերնիդ պահեցէք, և երբ ընկերութեան մէջ կը մտնէք, նայեցէք թէ կըրթեալ անձինք ինչպէս կը վարուին, ու անոնց նմանեցէք: Աստուծոյ Մարդաւարութեան գրեւ չեմ սուգեր, այլ Արդարութեան և Բարեբարութեան պարտքերուն վրայ համառօտիւ մը խօսելէս վերջը, կ'ուզեմ քանի մը խօսք ալ քաղաքաբնութեան պարտքերուն վրայ զրուցել, որ ուրիշներուն հետ մեծարանքով վարուիլ կը սովորեցնէ, և մեզի ալ ախորժելի բան է, և որով միայն հաճոյ և շնորհալի կ'ըլլայ ընկերական վիճակը:

Հ

Լինյաղաւարտութեան մէջ: — Կ'ուզեն ուրիշներուն հետ յարմարիլ, նախ և առաջ մէկդի ձգէ սնախառութեանը, որ զբեղ ուրիշներէն վեր կ'երեւցնէ: Հարուստ ես. գեղեցիկ ես. ազնուական ես. դիպուած մըն է. գիտուն ես. ան ալ Լստուծոյ պարգէն է: Բայց ճշմարիտ արդիւնքը համեստ է. ջանար փառաւորուիլ. ուրիշները գոհ ընելու համար ամենայն մեծարանք կը բանեցնէ: Բաղաւաղութեան սքանչելի պատուէր մը տուաւ մեզի (Յիսուս, երբ ըսաւ. Մէջ ջանաք առաջին պարտաւորութիւնը նստիլ. աւելի լաւ է որ քայ քանիքը և ինչո՞ւ ասանկ լար նստիլ ես, ըսէ՛ քան թէ սպիտակ, Իսկ ինչ ունիս հոս, լար քաշուի, ըսելու):

Երբ պատրուած ու ամէն տեսակ գունով ազդուող զգեստներ հագած մարդ մը կը տեսնենք, անլուայ ու հոտած ձեռքերով, կը գանինք. բայց նոյնպէս զգուանք մը կը պատճառեն մեզի անոնք որ մաքուր հագուած սգուած ու վզեր-

նին տնկած կը քալեն. վայ թէ որ քիչ մը զգեստնուն դպչիս կամ մագերինն առնես. ինեղձ մարդիկ. տերեւին շաա, խաղողին քիչ:

Վարկեշտ մարդը իր վիճակէն վեր փառաւոր զգեստներ չհագուիր. մեծութեամբն, հարստութեամբն ու գիտութեամբն չպարծիր. իր արդեանքը վրայ չխօսիր, և ոչ իսկ ուրիշներուն գովելով կ'ուռի. բնաւ զոք չծաղրեր, այլ որչափ կարելի է կը գովէ. ոչ երբեք նամակ մը, բարեւ մը առանց պատասխանի կը թողու. ամենեւին չպահանջեր որ ամէնքը երկայն բարակ իր և իրեն սիրելի եղած նիւթերուն վրայ խօսին, մանաւանդ թէ ուրիշներուն խօսելու նիւթ կու տայ. խօսակցութեան մէջ լրբութեամբ դէմ չխօսիր, և ոչ իր կարծիքին վրայ կը յամառի. բարեբարոյ է ու կը դիտէ միշտ թէ որ բանն արդեօք հաճոյ է ուրիշին. փափաքնին կը գուշակէ և կը ջանայ նեղութիւն չտալ. ներողամիտ է՝ բայց ախտաւորներուն ու անզգամներուն երես չտար, զիրենք չփայփայեր՝ այլ պակասութեանց կ'արգահատի, որոնցմէ ոչ ոք ազատ է. կը ջանայ անմեղադիր ընել երբ կարելի է. բերեսրտութեամբ կը մեկնէ ուրիշներուն ըրածը, և առանց ներքինը գատելու արտաքինոյն միայն ուշ կը դնէ:

Դարձեալ պարկեշտը ինքզինքը նուազ ու արհամարհելի չընէր. ընդունայն ամօթով ուրիշներուն առջև չգողդրդար, գիտէ որ ուրիշներն ալ վերջապէս իրեն նման մարդիկ են. խօսակցութեան մէջ թէ իրեն և թէ ուրիշին օրինաւոր մեծարանքը կը պահէ, և կը ջանայ իր կողմանէ հաճոյական կերպ մը բանեցնել. վասն զի իւրաքանչիւր ոք այնչափ կ'աժէ՝ որչափ ինքզինքը գիտէ աժեցնել:

Սմանք իրենցմէ աւելի խեղճերու ընկերութեան մէջ միայն կ'ուզեն մանալ, որպէս զի անոնց մէջ առաջին ըլլան. այսպիսիները հետզհետէ աւելի սնափառ կ'ըլլան և բնաւ չեն օգտուիր: Վր որ ընդհակառակն միայն մեծամեծ և հարուստ մարդկանց հետ կ'ուզէ միշտ

վարուի՛ շատ մահացուցումն ու տհա-
ճութիւններ կը կրէ : Իմ խորհրդիս մը-
տիկ ըրէ , ով պատանեակ . սիրէ գիտ-
նոց՝ ևս առաւել առաքինի ու քաղաքա-
կիրթ մարդկանց ընկերութիւնը . ա-
նոնցմէ միշտ նոր բան կը սովորիս , իրենց
օրինակը զքեզ ՚ի բարին կը յորդորէ ,
իրենց բարեկամութիւնը զքեզ մեծա-
րոյ կ'ընէ :

ՀԱ

Երեսօրհան մէջ : — Ուրիշներուն
հետ խօսելու ժամանակ տհաճութեց
մեծ պատճառ լեզուն է : Երեսօրհան վար-
ժեցուր զքեզ իմաստութեամբ կառա-
վարելու զլեզուդ , որոշ ու չափաւոր խօ-
սէ , շուտ՝ բայց ոչ գահալիժաբար , մա-
քուր՝ բայց ոչ արուեստարկեալ : Բերնի
պատիւը շատ օգտակարութիւններ ունի ու-
րիշ կ'ածէ , և շատ անգամ լաւ խօսքով
մը գէշ գործք մը կը մոռցուի : Երես-
օրհանելու առթի մէջ քաղցրութեամբ
ու չափաւորութեամբ քու պատճառ-
ներդ ըսես , ու նայէ որ չտաքնաս . վասն
զի խօսիլը խօսել կու տայ , ու կրնաս
անանկ բաներ բերնէդ հանել որոնց
վրայ ետքէն ցաւիս . ուր մնաց որ միշտ
հակաճառութենէ վերջը դարձեալ ա-
մէնքը իրենց կարծիքին վրայ կեցած
կ'ըլլան . ասոր համար քեզի խորհուրդ
կու տամ որ քանի մը չափազանց որոշո-
ղական կերպեր շատ չբանեցնես . Ամե-
նասիրտդ է . — Երեսօրհան . — Երեսօրհան
տորէ . և ընդհակառակն ուրիշ այնպի-
սի կերպեր բանեցուր որ ուրիշին ան-
ճանախութեանը չդաշին . Ինծի է'երե-
նայ . . . Իմ Կարէ Կարծիքովս . . . Թերեւս
լաւ չհասկըցայ :

Ինկեղծ ես՝ բայց չափը կ'անցնիս .
այն դառն ճշմարտութիւնը կրնայիր
ծածկել . բարեկամ մը չկորսնցընելու
համար երբեմն հարկ կ'ըլլայ անուշ
թքնել ու լեզի կլլել : Երբ որ ուրիշը կը
խօսի՝ մտիկ ըրէ , իրենց խօսքը մի ընդ-
հատեր ու անուշադիր մի երևար . քիչ
անգամ քու վրադ խօսէ , և զուրիշները
գոհ ըրէ իրենց վրայ խօսելով : Երեսօր

միշտ լռես՝ Վայտ մը ուրիշ փայտի մը
վրայ նստեր է , կ'ըսեն . Երեսօր շատ
խօսիս , ինչպէս ըսի , անանկ բաներ
բերնէդ կը հանես որ վերջը կը զղջաս :

Տեսար Երեսօրհան . Ինչ որ կ'ուզես
հարցուր , բան չկայ որ չգիտնայ . ամէն
բանի վրայ կը խօսի ու կ'ուզէ դատաս-
տան ընել . առանց լաւ մը խօսակցու-
թեան ինչ բանի վրայ ըլլալն իմանալու՝
վճիռներ կու տայ , և իրմէ իմաստուն-
ներուն բերնին խօսքը կը կտրէ . այս-
պէս ըրած այլանդակ սխալներովն ամե-
նուն ծիծաղելի կ'ըլլայ , ու բան չսովորի :

Իսկ շատախօս Յովսէփը որ միշտ
սնտոի բաներ կը պատմէ , զարհուրելի
լուրեր կու տայ , կամ խորհրդէկ սուտ
մը կը գլորտրկէ ու ինքզինքը մեծ զուար-
ճախօսի տեղ դրած է , անհամար մէկն է :

Ով կրնայ Երեսօրին հետ կենալ , ու
ընեն ամէն խօսակցութիւնն արուես-
տարկեալ է , և Երեսօր բանի մը հա-
մար երեսը կը Երեսօրեցնէ . կամ միւս
իմաստակին հետ , որ ամէն բանի դէմ
կը խօսի :

Հանձարաբանութիւնն ու զուարճա-
խօսութիւնը խօսակցութեան համեմըն
են . բայց վայ Երեսօր սաստիկ ըլլան ,
Երեսօր սիրոյ , պատուոյ ու առաքինու-
թեան դպին , անբժշկելի վերքեր կը
բանան : Երեսօր բանիւ զուարճախօսու-
թիւնը արտօրժելի բան է , բայց պէտք
է որ յաճախ ըլլայ :

Ինչո՞ւ ուրիշներուն բանին կը խառ-
նուիս . քուկիններդ բաւական չեն :
Երեսօր որ տան մը մէջ լսածդ՝ ուրիշ տուն
մը երթաս պատմես , քիչ ատենէն եր-
կուքին ալ ատելի կ'ըլլաս : Երեսօր ա-
հա եղաւ Երեսօրին՝ իր սուր ու կծու
լեզուին համար : Երեսօր խօսակցութեան
մէջ չարասրտութիւն մը կայ . երբ չա-
րախօսութիւն կը լսէ՝ կ'ուրախանայ .
իսկ գովեստի ժամանակ՝ կամ ահամայ
կը լռէ , կամ իր Բայցերը մէջ կը խառնէ :
Երեսօր մեղը կը կաթէ ու զգեստին
տակ դաշոյն ծածկած է . արտաքուստ
հազարու մէկ շողոքորթութիւն կ'ընէ ,
բայց հազիւ Երեսօր մէկը խուցէն դուրս
կ'ելլէ՝ խօսքը վրան կը դարձնէ ու չա-

րիք չմնար որ չլսէ : Ի՞նչ և իցէ գէշ կամ անվայել դէպք մը լսէ՝ մէկէն նոյն վայրկենէն կը սկսի մէկուն մէկալին վաղել քարոզել : Ինչուան բարի գործոց մէջ ալ միշտ երկրորդական վախճան մը կ'ենթադրէ՝ պարզ չգովելու համար : Ետուած պահէ զիս չարասրտին լեզուէն ու մարդասպանին սրէն :

Ի՞նչ ըսեմայն ողորմելիներուն որ ընկերութեանց միմօր կը դառնան և ամէն տեսակ խեղկատակութիւն կ'ընեն՝ որպէս զի ուրիշները խնտացնեն : Ի՞նչ ըսեմ այն անառակներուն ու ամբարիշտներուն որոնք անսպարկեշտ ու պիղծ բաներ կը խօսին , և կ'ուզեն սրբոց ու սրբազան բաներու վրայ ծիծաղիլ :

Ես պիտեայ հետ , ով պատանեակ , մասնակցութիւն չունենաս : Բայց ընկերութեան հաճոյ ու սիրելի ըլլալու համար՝ միշտ նոյնպէս զուարթ եղիր , խռովեալները հաշտեցուր , երախտագէտ եղիր նաև ամենէն ոչինչ բաներու , և որուն որ կրնաս՝ սրտանց ու շուտով ծառայէ : Ես ած խրատներդ պահէ . երբ կը տարակուսիս թէ ինչպէս պէտք է վարուիս՝ իմաստուն և բարեսէր անձանց խորհուրդ հարցուր ու շնորհակալ եղիր . եթէ գիտես որ մէկը վիշտ մը ունի՝ վազէ միտթարէ , եթէ մէկը մահացած կը տեսնես՝ անուշ խօսքով մը սփռի : Երբ որինակ զգեստներ ու շարժմունքներ չունենաս . ոչ տրտնջալից և ոչ պարծենկոտ ըլլաս : Խօսակցութեանց մէջ՝ խելացի բարեսրտութենէ մը աւելի ախորժելի բան չկայ :

Սերժապէս , կը փափաքիմ որ քաղցրաբարոյ ըլլաս՝ բայց ոչ թեթևամիտ , ծանրաբարոյ՝ բայց ոչ պահանջող , ճիշդ բայց ոչ սնոտի ու ձանձրացուցիչ , խոհական՝ ոչ յամնու . անպաճոյճ՝ ոչ կծծի . մեծերը յարգող , հաւասարներու հետ պարկեշտ , ստորնապուսից հաճոյ : Երբ փափաքիմ դարձեալ որ խօսակցութիւնդ ալ գործողութեանցդ ու սրտիդ պէս պայծառ , ազատ , համարձակ ըլլայ , և քեզի հետ խօսողը ժամանակը պարագայ անցուցած չկարծէ :

ՀԱ.

Բայց զգոյշ կեցիր . քաղաքակրթութիւնը քաղցր խօսքերու և շնորհակալութեանց շատութեանը վրայ կայացած չէ , որոնք մեր զգացմունքը չեն յայտնէր՝ այլ կը կեղծեն : Ստեփանը միշտ սպրկիկ ու հագուած սգուած կը տեսնես . բերնէն մարդավարական խօսքեր ու ցուրտ շնորհակալութեան կերպեր ջրի պէս կը վազեն . ամէն վայրկեան շնորհակալ կ'ըլլայ , ամէն վայրկեան ներումն կը խնդրէ , կարծես թէ առանց քեզի չկրնար հանգիստ ըլլալ . թեթև մէկ տկարութիւն մը ունենաս՝ կարծես թէ քունն աչքէն կը կտրի . ամէն ըրածիդ վրայ կը զարմանայ , կը զմայլի , անանկ որ թէ որ դեղձը յունուարի մէջ կը համի՝ ըսես , չհամարձակիր դէմ դնելու : Ստեփանէն իրեն նմաններն համ կ'առնուն , բայց քիչ մը խելք ունեցողներն ամէնքն ալ կը խորշին :

Բաղաքակրթութիւնն ուրիշ բան ըսել չէ , եթէ ոչ մարդավարութեան , ներողամտութեան ու բարեսրտութեան զգացմունքնիս յայտնել ուրիշներուն . թէ որ սրտիդ մէջ այսպիսի զգացմունքներ ունիս՝ առանց նեղութեան կը յայտնես , և բարի ու ազնուասիրտ կը համարուիս , բայց թէ որ չունիս ու կ'ուզես ձեռացընել՝ կեղծաւոր ես ու խաբեբայ :

Մարդասէր , ներողամիտ , բարեսիրտ եղիր , ասոնք են ծաղիկը մարդավարութեան : Մարդասէր . ուրիշին յաջողութեանը վրայ ուրախացիր և թշուառութեանը վրայ տրտմէ . որչափ ձեռքդ կու գայ նայէ ուրիշին չարիք չհասցընես ու տհաճութեան պատճառ չըլլաս , այլ ջանա մանաւանդ ընկերութեան ուրախութիւնները շատցընել : Երբ որ թեթև նախադանաց ներէ , ուրիշին գործքերը՝ ի բարին մեկնէ , պակասութեանց արգահատէ , յիշելով որ մարդկանց մէջ կատարեալը քիչ պակասութիւն ունեցողն է . մի պահանջեր որ

ուրիշները քեզի պէս հաջուին, ուտեն,
մտածեն ու խօսին, այսպիսի անմեղ
բաներու մէջ ուրիշներուն ազատութիւ
նը մի բռնադատեր: Բարեհաճ. մարդ
կանց միշտ ազէկութիւնները տես. ա.

ւելի անոնց առաքինութեանցը հաւատը
ընծայէ քան ախտերուն. որով սիրէ,
յարգէ ու կարեկից եղիր՝ պատրաստ
ըլլալով ամենայն բարիք ընելու:

Կր շարունակուի:

Աստեղք:

Ե ժամ ի ճահ խորհելոյ, ժամ սրբբանուէր,
Սինչ փախըստեայ՝ արփից ծոցոյն առ եզեր
Ի մըխիթար երկնից ընդ երթ արեւուն
Ոյսն երեկին փարի զէրամբ յամր յողջոյն:
Ի փայլ յողդողդ շուրջ ըզծայրիւք եթերաց
Օ երգ վերջաւորս ի ձիգ ընդ քարշ ծիրանեաց
Քերէ յուշիկ զհաստատութեամբ երկնից մութ,
Ուր զփայլ իւրեանց առնուն աստեղքն ի կապոյտն:
Ընդ ոսկեհատ գունդք եւ կրղզեակք լուսալիր,
Ոյց բիւ մտախոհ բերի ի բնուստ ի խընդիր,
Ի մալլ միգէն ցայտեն ի թիւ բոյլ ի բոյլ,
Ըզգիշերոյն հետովք փոշի ոսկեթոյր,
Օ որս ի յետուստ երեկորին շունչն ի թիւ
Սրբկատարափ ընդ ջինջն յատակ ցանէ ցիր:
Յակն անքըթիթ փայլեալ եւ զոյգ չքանան.
Կէսք ըզծայրիւք իբր ի կըշիւ մայրեաց կան,
Օ երգ երկնաճեմ թրուչուն, ոյր թեւք սրբաւար
Ի հոլաթեւս կայծս արձակեն բոցավառ.
Կէսք ի պայծառ կոհակս ընդ օդս երկայնին,
Օ երգ ժայռ սպիտակ՝ ջինջ ի փրփուր ծովային.
Բայք՝ պէս նըթոյգ երազասլաց ի կըրկէս,
Յորոս ի ձիգ պարզեն զիւրեանց վէտ վէտ գէս:
Բայք վայրահակ յեզերս ի կէս յերկնից ծիր,
Իբր աչկունք բացք հային յաշխարհս այս ի նիրհ.
Սինչ ծածանուտ աստեղք յայերց ծագս յետին
Իբր առազաստք ճերմակք ընդ օդ ծածանին,
Որք տար ափանց գիմեալք ի կայս հանգըստեան,
Յառաւօտին նըշոյլ փայլեն յովկիւսն:
Շողջող աստեղցդ, հրաշակերտից գերափառ,
Ին լոկ գիտէ զամս եւ ըզլափ եւ զհամար:
Կէսք հինաւորցք աղօտանան մեր աչաց,
Ընհետացան այլք ընդ շաւիղն եթերաց.
Բայք զերդ ծաղիկ գըգուեալ ի սիւգ զեփիւռին,
Պարզեն ճակատ առոյգ ի գեղ զուարթագին.
Եւ զարեւելս երփնեալ ի փայլ նորավառ,
Խրտորդեն զաչս հետամուտս այնց ի համար:
Սլանան յանկարծ գան յասպարէս, եւ մարդիկ
Յողջոյն ի նոր կոչեն անուն այնոցիկ: